

ACHIZIȚIA PRODUSELOR AGRICOLE PENTRU EXPORT, O NOUĂ FORMA DE EXPLOATARE A CLĂCĂȘIMII DIN ȚARA ROMÎNEASCĂ (1831—1848)

de ILIE CORFUS

Prin desființarea monopolului turcesc (1829), Principatele Romine, redobîndind libertatea comerțului, au fost atrase în orbita pieței mondiale, dominată de modul de producție capitalist, iar produsele lor agricole, începînd să fie căutate tot mai mult pe această piață, au sporit interesul stăpînilor de moșii pentru cultura cerealelor, interes care exista, firește, de mai înainte și care contribuise la abolirea acestui monopol. Faptul acesta a determinat o mărire continuă a suprafeței de pămînt cultivate și implicit o exploatare mai intensă a țărănimii clăcașe, exploatare ale cărei forme dure au fost legiferate de Regulamentul Organic.

La lărgirea pieței interne, în condițiile destrămării feudalismului și ale trecerii spre capitalism, precum și la creșterea volumului schimburilor cu străinătatea au continuat să contribuie, acum însă într-o măsură tot mai mare, și produsele agricole țărănești, obținute de clăcași de pe loturile concesionate lor de stăpînii de moșii în schimbul clăcii, dijmei și altor servituți, ce-i supuneau, în realitate, la o exploatare mai aspră decît cea cunoscută anterior.

Comerțul țărănesc de produse agricole n-a început, firește, în Țara Romînească abia de la anul 1829. Țăranii dependenți și-au desfăcut și mai înainte prisosul produselor lor pe piață (în orașe și iarmaroace) pentru consumul intern sau pentru export, dar acest export era îndrumat, în condițiile monopolului turcesc, exclusiv peste Dunăre și numai excepțional și uneori clandestin peste munți. După anul 1829 însă, cînd produselor romînești li s-a deschis piața mondială, în producția de cereale-marfă și în desfacerea ei a fost antrenată pe o scară din ce în ce mai largă și clăcășimea satelor, căreia Regulamentul Organic îi recunoștea, în principiu, libertatea personală și deci și aceea de a vinde un lucru al ei sau de a practica un meșteșug.

Trebuie însă relevat că în perioada descompunerii economiei feudale agrare, țăranii nu-și vindeau produsele pentru a-și cumpăra în schimb cele necesare gospodăriei lor, ci numai pentru a-și procura bani, cu care să întîmpine sarcinile impuse de fisc și de stăpînii de moșii. Aceasta a

fost situația înainte de Regulamentul Organic¹, aceasta rămîne situația, cu unele excepții, și sub regimul regulamentar. Acum însă, supusă unei exploatare mult mai aspre din partea proprietății, clăcășimea și, în special, pătura ei săracă, avînd nevoie de bani, își vinde la preț de nimic produsele cu mult înainte de a le vedea strînse la casa ei: grîul este vîndut verde, încă din timpul iernii, iar lîna de pe oi, cu mult înainte de tunsoare. Negustorii, în cea mai mare parte arendași locali care, în primii ani de aplicare a Regulamentului Organic în sectorul rural, încearcă, fără succes însă, să obțină monopolul asupra achiziției mărfurilor clăcășilor lor², își asigură acum prin învoielii impuse acestora cantitatea de produse la prețuri derizorii. Fenomenul caracteristic, în general, relațiilor de schimb întemeiate pe exploatare, și, în special, începutului capitalismului, dă naștere la un șir nesfîrșit de abuzuri, înșelăciuni, jafuri și stoarceri cămătărești, efectuate pe seama producătorilor clăcăși de către cei ce le achiziționau produsele pentru export la prețuri de batjocură și el constituie o dovadă în plus de agravarea condițiilor de viață ale clăcășimii sărace în prima decadă a perioadei regulamentare. La achiziția produselor țărănești, după aceeași metodă, iau parte în unele regiuni și clăcășii înstăriți, fapt ce reflectă un nou aspect al adîncirii diferențierii țărănimii și al pătrunderii relațiilor capitaliste la sate.

Analiza acestui fenomen al economiei romînești din perioada destrămării feudalismului formează obiectul studiului de față³.

Achiziția produselor țărănești pentru export pînă la criza sa din anul 1841. Produsele agricole țărănești căutate în această perioadă pentru export erau: grîul, porumbul, orzul, meiul, fasolea, sîmînța de in, prunele, rachiul de prune, vinul, lîna și cheresteaua.

Exportul produselor agricole romînești a ridicat pe primul plan necesitatea de numerar, deci acumularea de capital comercial de către negustorii. Cum însă nu toți negustorii își aveau atunci acumulat capitalul necesar, achiziția de cereale se făcea, în general, prin scontarea lor, cînd acestea se aflau încă în picioare. Exportatorii de cereale, în general străini, încheiau în acest scop iarna contracte cu negustorii indigeni pentru produsele ce urmau să fie livrate vara următoare, plătind de obicei sconturi care se ridicau la jumătate sau la a treia parte din valoarea lor totală⁴.

Metoda a fost însușită și de negustorii intermediari din țară și practică de ei în mod fraudulos în cazul achiziției produselor direct de la țărani. Împărțirea cu anticipație de bani la țărani pentru produsele lor agricole constituia un vechi obicei al țării⁵, dar procedeul a fost

¹ P. P. Samarian, *O veche monografie sanitară a Munteniei „Topografia Țării Romînești” de dr. Constantin Caracș (1800—1828)*, București, 1937, p. 101.

² Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dosar 4364/1836, f. 23.

³ Materialul faptic pe care se bazează acest studiu este furnizat de dosarul 2610/1840 al Vorniciei din Lăuntru de la Arh. St. Buc.

⁴ *Anuarul Prințipatului Țării Romînești*, București, 1842, pp. 131—132.

⁵ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 279, 479.

aplicat cu înșelăciune la scara întregii clăcășimi sărace, începînd din primul deceniu al perioadei regulamentare, cînd mărfurile țărănești, în special grîul și lîna, au început să fie căutate de cei ce le achiziționau pentru export.

Clăcășimea satelor, în marea ei majoritate, a fost silită de sărăcie să ia anticipat bani pe cereale și pe lînă, deci să-și amăneteze recolta, pentru a-și plăti birul, contribuțiile comunale și datoriile pentru pregătirea militarilor, dar mai ales pentru a se achita de obligațiile ei sporite față de proprietate. Amanetarea se făcea în timpul iernii, la un preț de nimic, cînd țărănimea era silită de fisc și de stăpînii, respectiv arendașii moșiilor să-și îplinească dările și cînd ea ducea cea mai mare lipsă de bani, iarna fiind pentru dînsa sezonul cel mai neproductiv. Nepredarea mărfii la termen atrăgea asupra clăcășului camăta negustorului și biciul dorobanțului. Exploatarea capitalului comercial, sprijinită într-o anumită măsură de aparatul administrativ local, dar combătută de cel central, va duce țărănimea la o mizerie și mai mare.

Țăranii au luptat cu dîrzenie împotriva abuzurilor înfăptuite de cei ce le achiziționau produsele la prețuri derizorii, principala cale de luptă fiind petiționarea. Cu prilejul anchetelor efectuate în urma nesfîrșitelor reclamații ale țăranilor, rezistența acestora a mers chiar mai departe, manifestîndu-se prin proteste și acțiuni ostile față de organele de constrîngere ale aparatului de stat.

Interesul dezvoltării comerțului, teama ca țăranii să nu ajungă, din cauza mizeriei lor agravate de recoltele deficitare din anii 1840 și 1841, în imposibilitate de a susține cheltuielile statului și de a furniza stăpînilor de moșii claca și dijma, precum și teama de o ridicare în masă a sătenilor, au obligat în cele din urmă puterea centrală să ia măsuri în scopul limitării abuzurilor săvîrșite de negustori.

Trebuie precizat că negotul de cereale țărănești s-a făcut în regiunile agricole de la cîmpie din apropierea Dunării — singura cale de transport — deci în regiunile unde, în urma eliberării comerțului și a deschiderii porturilor dunărene, a început o producție extensivă de grîu. Este vorba, în primul rînd, de județele Vlașca, Teleorman, Romanați și Dolj, apoi de județele Mehedinți, Olt, Ilfov, Ialomița, Buzău și Brăila.

Prima mențiune de luare cu anticipație de bani pe grîu verde de către clăcășii din județul Vlașca datează din 1835, cînd trei țărani din satul Ghizdaru, de lîngă Giurgiu, și-au pus amanet recolta la un negustor; grîul, predat la termen, a fost respins pe motivul că era jilav; abia după patru ani, țăranilor li s-a cerut iar grîul de către un asociat al cumpărătorului, care i-a închis la reședința plășii pentru a-i constrînge să plătească datoria cu dobîndă, iar în anul 1842 li s-au cerut din nou banii de către negustorul însuși¹.

¹ În urma cercetării cîrmuitorului de județ, s-a constatat că țăranii restituiseră banii primiți pe grîu (Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 585).

Clăcașii din satele Măgura și Găvănești, de lângă Alexandria, au primit de la negustorii de grâu bani în iarna anului 1839, dar nu l-au putut livra în vara celui an din cauză că recolta le-a fost distrusă de grindină. Negustorii au refuzat să primească înapoi banii, cu dobînda lor, dar în schimb i-au amăgit să încheie alte contracte, obligîndu-i la o învoială hoțască ce prevedea că cel ce a primit în 1839 bani pentru o chilă de grâu să dea după un an două chile¹.

În anul 1840, dar mai ales în 1841, recolta a fost compromisă în întregul județ de secetă. Clăcașii din Măgura, Grosul și Gurăeni, care au luat în iarna anului 1840 bani pe grâu, n-au avut de unde să-l predea în vara anului 1841. Presați de negustori cu ajutorul organelor județene, ei au reclamat Ministerului de Interne. Acesta, de teamă ca nemulțumirea țăranilor să nu ia forme violente, a dispus ca, în cazul cînd recolta țăranilor nu va ajunge pentru a furniza cantitatea de grâu pentru care au luat anticipat bani, cîrmuirea de județ să interzică orice mijloace de constrîngere din partea negustorilor². Cîrmuitorul, pentru a-și justifica sprijinul acordat negustorilor, a raportat că în județ sînt țărani, care, pentru a face față nevoilor, ar fi luat mai întîi bani de la negustori pentru cereale, apoi, cînd la recoltă prețul acestor cereale s-a ridicat, le-ar fi vîndut din nou altor negustori, pe un preț mai ridicat³.

În județul Teleorman, țăranii din satul Belitori, la sud de Roșiorii-de-Vede, au luat anticipat în iarna anului 1840/1841 bani de la un negustor pentru cereale, dar nu le-au putut livra în vara celui an din cauză că recolta le-a fost distrusă de secetă. Dorobanții, trimiși la cererea negustorului de cîrmuirea județului, i-au „căznit cu bătăi cumplite“ să livreze produsele. Țăranii au reclamat Ministerului, care a trimis un slujbaş să cerceteze cazul respectiv, precum și altele asemănătoare. S-a constatat că țăranii au fost siliți de arendaș să ia bani anticipat de la un mare număr de negustori, prin agenții (scăunașii) lor, pentru a se achita de obligațiile lor către proprietate. S-a descoperit apoi că dorobanții, trimiși de cîrmuire și de șeful plășii, sub comanda scăunașilor, „întrebuințind siluiri cu bătăi către locuitorii“, i-au forțat să dea grâu oricît li s-a cerut, din care pricină unii dintre țăranii au fugit de frică, alții au dat cît au avut, alții și-au vîndut vitele și paiele și au cumpărat grâu la prețul îndoit față de cel la care au primit anticipat bani, iar alții, neavînd de unde da, au rămas „nedescurcați“, neștiînd cîți bani să dea pe chilă, și că cei ce au predat grîul au fost siliți să-l dea cu banița „trîntită“, adică îndesată. Anchetatorul a mai aflat că dorobanții administrației erau trimiși în toate satele județului să execute pe clăcași pentru împliniri de grâu. În sfîrșit, el a constatat că negustorii

¹ Țăranii își vindeau cerealele cu chila mică de 10 banițe (Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 7, 98), banița de 20 de oca (*Ibidem*, f. 234), deci chila mică = 200 de oca, spre deosebire de chila mare, oficială, de 400 de oca, de banița mică, oficială, de 22 oca și de banița mare, oficială, de 44 de oca (*Anuarul...* 1842, p. 166).

² Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 92.

³ *Ibidem*, f. 150.

au în sate scăunași, angajați cu plată, câte un leu și 60 parale de fiecare chilă de grâu achiziționată. Prin acești agenți, ei împart țăranilor bani de cu iarnă, pentru orice cantitate și la orice preț se pot învoi, fără contracte în scris. Formal, Ministerul a interzis orice împlinire forțată din partea negustorilor sau a autorităților locale, țăranul fiind dator să livreze numai cantitatea obținută efectiv din recolta sa¹.

Cercetînd apoi reclamația unui negustor împotriva altor țărani din câteva sate din județ pentru refuz de livrare de produse plătite anticipat, trimisul Ministerului a constatat că negustorul împărțise bani țăranilor, prin scăunașii săi, în anii 1839, 1840 și 1841, și că țăranii sînt în cea mai mare parte săraci; ei au luat bani de la unul sau de la doi scăunași deodată pentru a-și întîmpina „contribuțiile sătenești”; ba au alergat și în alte sate și au luat bani și de la alții, încît unii dintre ei au ajuns datori pe cîte 6 și 7 chile mici; la strînsul recoltei, cînd li se cerea grîul, ei se „învălesc în feluri de propuneri, iar mai cu seamă la nerodire, țiindu-se că nici au făcut arături, nici au cu ce, din pricină că dintr-înșii sînt și văcari și pîndari de holde, cu care aceia să îngreunează în datorii peste datorii și niciodată nu să pot mîntui de dînsese”. Ministerul a dispus ca văcarii și pîndarii, care au luat „cu viclenie” bani pe grâu și n-au mijloace să se achite de datorie, să fie dați în judecata tribunalului județului².

La cercetarea reclamației țăranilor din satul Miroși, făcută împotriva secretarului de plasă, s-a constatat că acest funcționar public a împărțit bani la țăranii pentru grâu, orz și porumb, prin scăunași, dar nu numai banii săi, ci și ai altui negustor, și că la vremea recoltei a trimis dorobanți — printre care unul cu numele simbolic Măciucă — care au bătut pe țăranii și pe nevestele lor, cerîndu-le grâu sau bani, la preț îndoit. Unii dintre țăranii, ca să scape, și-au vîndut vitele și finul, alții au dat grîul, ducîndu-l la cancelaria plășii. Țăranii fuseseră nevoiți să ia acești bani în iarna grea a anului 1840 ca să cumpere porumb pentru a-l depune în magazia de rezervă a satului lor, constrînși la aceasta cu dorobanți, cu fum de ardei, fiind purtați desculți pe zăpadă³.

Anchetatorul a constatat apoi că și în satele Strîmbeni, Rîca Nouă și Adunați împlinirile de grâu și bani la preț îndoit s-au efectuat tot prin bătăi, cu ajutorul dorobanților. În primul sat, beneficiar era același secretar de plasă, iar în cele din urmă un boier negustor, care a împărțit bani prin scăunașii săi și al cărui fiu era șeful plășii, precum și un alt negustor⁴.

Cercetînd acțiunea dorobanților în satele județului, anchetatorul a constatat următoarele: dorobanții au bătut pe țăranii, silindu-i să dea nu numai grîul obținut din semănăturile lor, ci și sămînța; altora li s-au

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 40—41, 58.

² *Ibidem*, f. 65, 110, 119.

³ *Ibidem*, f. 98.

⁴ La ordinul Ministerului, secretarul de plasă a fost demis și predat trimisului cu ancheta pentru a despăgubi pe țăranii, iar șeful plășii a fost înlocuit (*Ibidem*, f. 98—100, 102).

luat vitele pentru a fi date negustorilor, care în acest județ erau, în general, arendașii ; măsurătoarea grîului nu li s-a făcut cu banița oficială a vistieriei, ci cu cea a arendașilor, mai mare ; nu exista nici un singur contract care să fi fost încheiat între negustori și țărani ; banii erau împărțiți prin scăunași care erau recrutați dintre consăteni sau dintre țărani din alte sate ; în timpul iernii din 1840/1841, țărani pre-sați să-și achite îndatoririle față de proprietarii de moșii au fost siliți să alerge după împrumuturi de bani, luînd anticipat pentru chila mică de grîu sume de la 13 pînă la 27 de lei, pe care, îndată ce-i primeau de la scăunași. îi și vărsau în contul clăcii — iar în vara anului au fost forțați să-l cumpere cu cîte 50 de lei chila pentru a-l preda creditorilor.

Trimisul Ministerului a oprit constrîngerea țăranilor datornici prin dorobanți în satul Pêretu, la sud de Roșiorii-de-Vede, fapt ce a stîrnit protestul negustorului, precum și în satul Broșteanca, la vest de Alexandria, unde clăcașii „prin siluire de dorobanți și bătai și chinuri“ fuseseră constrînși să cumpere grîu la preț dublu și să-l predea negustorilor. Ministerul a amenințat pe cîrmuitorul județului cu „strașnică răspundere“ pentru că a constrîns pe țărani să-și vîndă vitele și să dea negustorilor banii îndoit și întreit pentru sumele infime primite de ei la nevoie¹. Dorobanții, însoțiți de scăunași, mișunau mai ales în regiunea de margine a județului, spre Dunăre, silind pe țărani prin bătai să dea grîu, care cît avea, de cele mai multe ori și sămînța. Cei ce îndemneau pe țărani să ia anticipat bani pe grîul verde erau aici arendașii, „care să spiculează și cu acest negoț al grîului“. Iarna, adică în timpul cînd clăcașii erau obligați să „împlinească drepturile proprietății“, arendașii trimiteau pe cîte un scăunaș sau isprăvnicel de moșie cu cîte o sumă de bani, povățuindu-i cum și în ce vreme anume să-i împartă la țărani, adică atunci cînd îi va găsi la ananghie. La recoltă arendașii luau dorobanți de la cîrmuire sau plasă și îi trimiteau agenților lor din sate, care prin „cele mai mari asprimi“ constrîngeau pe țărani să dea cît li se cerea².

În urma anchetei de mai sus, Ministerul de Interne, temîndu-se de o ridicare de mase, a ordonat la 10 octombrie 1841 cîrmuirii județului să oblige, chiar și cu forța polițienească, pe toți cei ce au luat de la țărani prin mijloace forțate și ilegale sume de bani mai mari decît cele ce li s-au dat lor anticipat pe grîu verde, să despăgubească pe toți țărani. cîți au suferit asemenea jefuire³.

Și în județul Romanaiți țărani, strîmtorați de nevoi, își vindeau grînele înainte de recoltă, la prețuri derizorii, și rămîneau datori cu anii, fiind încărcăți cu dobînzii împovărătoare și lăsați apoi pe mîna dorobanților. Vinzarea anticipată a grîului ducea, după însăși declarația cîrmuitorului de județ, I. Bibescu (fratele viitorului domn), la „neprecurmata prigoniri și cea mai mare neodihnă între lăcuitori“. Căutînd o

¹ Arh. St. Buc., Vernicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 73.

² *Ibidem*, f. 96.

³ *Ibidem*, f. 127.

soluție care să împace ambele părți, adică atât pe clăcașii producători, cât și pe negustori, acesta a dispus ca șefii de plasă să strângă de la proprietari și arendași informații cu privire la cantitatea dijmei luată de ei din grânele țărănești, pentru a se cunoaște în felul acesta cantitatea obținută de fiecare clăcaș din recolta anului respectiv și a se ști ce le-a rămas după dijmuire, cât pot vinde și ce le rămâne pentru sămînță. Arendașii urmau să țină liste de cantitatea de sămînță rămasă la țărani, liste care trebuiau înaintate șefilor de plasă. Soluția nu s-a dovedit însă a fi potrivită. Cîrmuitorul a constatat că, în majoritatea cazurilor, cei ce luau bani pe grîu iarna erau țărani săraci, care erau siliți să vîndă și sămînța, iar alții, după părerea cîrmuitorului, din „lenevire“ profitau de acest prilej și „amăgeau“ iarna pe negustori, luînd de la ei bani pe grîu la un preț foarte mic. Cei mai mulți dintre țărani din județ luaseră anticipat sume de bani, de care nu erau în stare să se achite — după opinia cîrmuitorului — nici în curs de cinci ani.

Țărănimea din județ era deci amenințată cu o adevărată „stingere“, după însăși convingerea cîrmuitorului, iar comerțul, pe care stăpînirea ținea să-l însuflețească, cu o decădere continuă. Avînd în vedere prin urmare „învăluiala și amestecătura cea tulburătoare care să află în județ“ în legătură cu achiziția produselor țărănești, cîrmuitorul a propus spre aprobare Ministerului următoarele măsuri, ca o stavilă atât pentru țărani, ca să nu se mai „lăcomească“ să ia bani iarna „păniște nădejdi. ce nu le prevăd cu încredințare“, adică pe o recoltă necunoscută, cât și pentru negustori, ca să nu-și riște banii: contractele de vînzare-cumpărare de cereale țărănești să fie adevărate de șefii de plasă, care să țină pentru fiecare sat registre de sumele de bani primite anticipat de țărani și de cantitatea rămasă lor pentru sămînță. Propunerile, a căror esență a fost expusă mai sus și care constituie un exemplu grăitor de felul cum proprietarii și arendașii de moșii căutau să încătușeze, cu ajutorul aparatului administrativ, orice început de comerț liber țărănesc, au fost respinse de Minister pe motivul că negoțul este liber în țară și ca atare nu poate fi îngădit de nici o restricție care ar dăuna dezvoltării lui și interesului vînzătorilor și cumpărătorilor¹.

Dar, lucru în aparență paradoxal, cei ce au avut de suferit de pe urma dezvoltării așa-zisului comerț liber au fost tocmai țărani. Cazul clăcașilor din satul Grădinile este ilustrativ. Încă din iarna anului 1837 ei au fost siliți „pentru banii dăjdiilor și pentru facerea casilor împărătești [caselor de sfat], că nu lipsea — după cum se plîng ei — biciul și dorobanții după noi“, să ia bani de la arendașul moșiei Crușovul pe grîu verde la un preț de nimic. În anii 1837 și 1838 recolta le-a fost distrusă de grindină, iar în 1839 și-au pierdut și sămînța din cauza secetei. Negustorul i-a obligat să-i plătească o sumă foarte mare de bani, tirîndu-i la judecata cîrmuitorului de județ, care n-a dat atunci nici o hotărîre. În ianuarie 1841 însă ei au fost luați de șeful plășii cu dorobanți, închiși, căzniți și amenințați cu vînzarea vitelor, deci nevoiți

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 8.

să ajungă „în sapă de lemn și cu miinile în sin“, pretinzându-li-se dobânzi identice cu o camătă sălbatică, „încît și copiii poate să ni-i vînză și tot nu ne putem plăti“, după cum declarau ei în jalba lor către domn, căruia-i cereau o anchetă la fața locului, obligîndu-se să restituie negustorului acotul îndoit, „numai să nu ni se ia vitele, căci atunci nu ne rămîne alta fără să ne vindem robi, căci a mai trăi slobozi, mijloc nu avem“. Ministerul a ordonat anchetarea cazului, care însă nu s-a putut efectua din cauza refuzului sameșului județului (în lipsa cîrmuitorului) și al șefului de plasă, ambii ostili țărănilor. Un nou apel la domnitor s-a soldat cu constatarea că țărani erau constrînși să plătească acea sumă pe baza unei sentințe judecătorești mai vechi¹.

Alt caz de vînzare de grîu verde în acest județ este cel petrecut în satele Comana și Deveselu. Aici țărani au luat în luna decembrie 1839 bani de la un negustor pentru grîul din recolta anului 1840. Atunci însă n-au putut preda toată cantitatea pentru că n-au făcut grîu din cauza secetei. Pentru rămășiță, negustorul le-a pretins dobîndă îndoită. La termen, și anume „tocmai în puterea muncii“, s-a înfățișat negustorul, cu omul cîrmuirii și cu dorobanți, și au băgat pe datornici în casa de sfat, unde, ținîndu-i mai multe zile, i-au forțat să prefacă zapisele de vînzare de grîu în polițe de împrumut de bani².

Anul 1841 s-a soldat și în acest județ, ca și în întreaga țară, cu o recoltă deficitară, datorită secetei. Din această cauză, clăcașii n-au avut de unde să dea grîul pentru care luaseră bani anticipat, iar negustorii i-au dat în judecată tribunalului, uzînd de contractele încheiate cu ei încă de cu iarnă. Tribunalul a condamnat pe țărani, iar organele administrației județului au început să-i execute (pe baza sentințelor judecătorești la care au recurs negustorii). Atunci țărani au cerut Ministerului de Interne să anuleze contractele încheiate de ei cu negustorii, obligîndu-se să le restituie sumele derizorii, primite anticipat. La cererea Ministerului, cîrmuirea de județ a încercat să justifice asistența dată negustorilor prin faptul că ea n-ar fi făcut altceva decît să pună în aplicare sentințele judecătorești. După cele relatate de cîrmuitorul județului la 3 septembrie 1841, desigur cu multă părtinire pentru negustori, țărani continuau să ia bani pentru recolta următoare, deși șeful județului era convins că cei mai mulți dintre ei nu puteau scoate din recoltă nici sămînța. După el, și în acest județ unii dintre țărani ar fi continuat să ia bani, în același timp, de la mai mulți negustori deodată, lăsînd, în mod intenționat, în zapisele lor, termenele de predare a cerealelor nefixate.

Deci, după cum insinua acest cîrmuitor, țărani ar fi fost aceia care înșelau pe negustori. Pe de altă parte, el era silit să recunoască însă că și negustorii se întreceau în a „risipi“ bani, fără a avea vreo asigurare că vor primi cantitatea de grîu „plătită“ anticipat³.

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 28—31, 35—36, 39, 54, 145, 381, 534, 537, 587, 615.

² *Ibidem*, f. 780. Cazul este ilustrativ pentru camăta extraordinară la care au fost supuși clăcașii.

³ *Ibidem*, f. 90.

Aceeași situație exista și în județul Dolj. Clăcașii, mînați de nevoi, luau bani de cu iarnă pentru recolta viitoare, încă necunoscută; ei nu puteau livra cantitatea la termen nici în anii următori¹. Situația devenea critică, mai ales dacă anul se solda cu o recoltă deficitară. Așa s-a întîmplat în 1841, cînd țărănimea — care, în lipsă de bani, luase de cu iarnă bani de la diferiți negustori, cu contracte, în contul grîului din noua sa recoltă — s-a văzut zorită de negustori să le livreze grîul, conform contractelor, sau să-i despăgubească în bani, la prețuri foarte urcate în urma recoltei dezastruoase din acel an. Dat fiind că, pe de o parte, țărani n-au produs în acel an grîne nici pentru hrana lor, neputîndu-și recupera nici sămînța, iar, pe de altă, că nici negustorii nu puteau fi lăsați în pagubă (căci aceasta, după părerea cîrmuitorului județului, ar fi însemnat ca ei să se lase de comerț), cîrmuitorul a cerut Ministerului de Interne, la 11 august 1841, instrucțiuni de felul cum să procedeze. Acestea-i sosiră imediat; ele prevedeau că: deoarece țărani au primit anticipat bani, cu îndatorirea de a preda produsele din recolta viitoare, fără să fi cunoscut și stabilit în prealabil cantitatea, și deoarece negustorii au împărțit bani în aceleași condiții, fără să fi precizat cantitatea, se înțelege de la sine că țărani sînt datori să dea negustorilor numai din produsele obținute din semănăturile lor și că negustorii nu pot pretinde de la țărani decît din ceea ce au produs semănăturile fiecăruia. Acesta urma deci să fie criteriul după care cîrmuirea județului trebuia să se conducă în viitor în cazul reclamațiilor ivite în sectorul defacerii produselor agricole țărănești. După același criteriu trebuiau să se conducă și celelalte cîrmuiri de județe, în cazul unor asemenea reclamații. În acest scop, Ministerul a făcut cunoscută, la 27 august 1841, hotărîrea de mai sus cîrmuirilor județelor Olt, Teleorman și Romanați, iar la 2 septembrie și cîrmuirii județului Vlașca².

Și în județul Olt negustorii împărteau de cu iarnă bani pentru produsele țărănești, recurgînd apoi la asistența administrației pentru constrîngerea țaranilor de a le preda la termen și la prețul impus. Caracteristic este cazul unui negustor care a împărțit bani în iarna anului 1840 țaranilor din județele Olt și Teleorman, ca să-i predea grîul în vara celui an, la vremea ariei. În acel an însă holdele lor au fost distruse în unele locuri de grindină, astfel că țărani n-au putut să-și onoreze contractele. Recolta anului următor (1841) fiind compromisă de secetă, negustorul a cerut în repetate rînduri Ministerului de Interne să „strășnicească” cîrmuirile acestor județe să „zorească” pe țărani să-i predea grîul la termen. Ministerul a dispus ca țărani să fie îndemnați să livreze negustorului cantitățile pentru care au primit anticipat bani³. Neavînd de unde, țărani, de pildă cei din satul Văleni, s-au obligat să se achite de datoria lor în numerar, restituindu-i sumele

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 753.

² *Ibidem*, f. 32—34, 64. În instrucțiunile Ministerului nu s-a precizat însă deocamdată nimic în legătură cu prețul, la care țărani urmau să livreze în aceste condiții grîule disponibile.

³ *Ibidem*, f. 11—12.

primite cu o dobândă de 50%. Negustorul le-a cerut o dobândă de 150%. La o nouă reclamație a negustorului, în care țărani erau acuzați că vînd grîul la alții, Ministerul a ordonat la 16 octombrie cirmuitorilor de Olt și Teleorman să cerceteze pe țărani și dacă se va dovedi că dispun de produse din recolta aceluși an, să-i oblige să-și achite datoria, potrivit instrucțiunilor din 27 august, și să nu li se îngăduie să vîndă la alții produsele o dată vîndute numitului negustor¹.

În cuprinsul județului Mehedinți au apărut la începutul primăverii anului 1839 un mare număr de negustori, care au împărțit bani la țărani pe grîu verde la un preț foarte mic. Cirmuitorul, socotind că în felul acesta va fi scos cu totul grîul din județ, iar că țărani vor rămîne păgubiți în cazul că la seceriș prețul grîului se va urca, sau în cazul cînd din recolta lor nu se vor putea achita de cantitatea vîndută anticipat (și vor fi nevoiți să o cumpere, la rîndul lor, la un preț mai mare decît cel primit pentru a o preda negustorilor), era de părere să oprească această împărțire anticipată de bani. Dar Ministerul, care la această dată nu-și dădea încă seama de consecințele dezastruoase pentru țărani ale acestui mod de achiziție a produselor lor, a stat pe punctul de vedere — care ulterior s-a dovedit greșit — că negustorii nu pot fi opriți să cumpere grîul de la țărani. Este de la sine înțeles — considera Ministerul — că cei ce nu au grîu de vînzare sau speranța de a-l face nu pot să ia bani de la negustori².

În această situație, în întregul județ țărani au luat bani în iarna anului 1840/1841 pentru grîu verde. Vara au fost constrînși de negustori să le dea, ori cantitatea de grîu contractată, ori banii luați, dar îndoit și întreit. Din recolta anului 1841 țărani nu și-au scos însă nici sîmînta. De-abia acum Ministerul a obligat pe țărani să predea negustorilor cotele de grîu tocmită numai în cazul cînd semănăturile lor au dat roade³.

În județele Ilfov și Ialomița, împărțirea de bani pe grîu verde se semnaleză cu începere din anii 1838 și 1839. Pentru județul Ilfov este ilustrativ cazul țărănilor din plasa Ciocănești, care au luat bani de la negustori în iarna 1839/1840 pe grîu verde, vîndut numai cu 40 și 50 de lei chila. Pînă să fie strîns, grîul s-a scuturat însă în parte de vînturi, astfel că țărani nu l-au putut livra în cantitățile tocmită; de cumpărat iarăși nu putea fi vorba, pentru că în vara anului 1840 prețul grîului s-a ridicat la 150 și 160 de lei chila⁴. Achiziția grîului țărănesc din aceste două județe era monopolizată aproape numai de un singur negustor, care ținea în mîna sa pe țărani debitori prin zapise, adevărate polițe în alb, care de la 1838 și pînă în anul 1841 expiraseră de mai multe ori. Acuzînd pe țărani de rea-voință, negustorul, supus englez, a cerut ajutorul Ministerului pentru a smulge de la țărani produsele cumpărate anticipat la prețuri derizorii. Ministerul a dispus ca

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 26—27, 149, 152.

² *Ibidem*, dos. 1925/1839, p. I, f. 196.

³ *Ibidem*, dos. 2610, 1840, f. 168—169.

⁴ *Ibidem*, f. 2—3.

țărani să fie obligați să predea cerealele reclamate, fără nici o dobândă¹.

În județele Ialomița, Buzău și Brăila, produsele agricole țărănești erau achiziționate prin același procedeu de negustorii turci din Brăila. În Ialomița, ei au împărțit bani țăranilor încă din iarna anului 1839/1840. Unii dintre țărani nu s-au putut achita în vara anului de datoria lor, astfel că negustorii au cerut sprijinul cîrmuirii. Aceasta a constatat că, datorită urcării prețurilor, țărani și-au vîndut produsele la alți negustori. Ministerul a dispus ca țărani să fie obligați să predea grîul vîndut anticipat, iar dacă vin cu contestații, să fie îndrumați la judecătorie. Recolta anului 1841 fiind deficitară, țărani n-au avut de unde să dea grîul vîndut cu anticipație. Cîrmuirea i-a obligat, de pildă, pe cei din satul Alexeni, să restituie negustorilor banii, cu dobînda lor legală². Dar Ministerul a autorizat cîrmuirea să oblige pe țărani să predea produsele numai atunci, cînd ea se va încredința că semănăturile lor au dat rodul așteptat, în caz contrar ea n-are căderea de a îndatora pe țărani să restituie sumele primite, cu dobînda lor, aceasta fiind o atribuție a instanțelor judecătorești³.

Criza comerțului de achiziție de cereale înainte de recoltarea lor și ancheta (1 noiembrie 1841 — martie 1842). Cu toate măsurile luate de guvern, achiziția cerealelor țărănești contractate anterior recoltării lor a ajuns la sfîrșitul anului 1841 la o adevărată criză, cu consecințe dezastruoase pentru producătorii clăcași. Mulți arendași și negustori intermediari, împărțind țăranilor anticipat, direct sau prin agenții lor, bani pe grîu și lînă, recurgeau — după însași declarația domnitorului Al. Ghica — la „cea mai nesfîiță viclenie spre paguba sătenilor“. Neținînd seama de nici o normă comercială, obișnuită atunci în țară, în loc să acorteze produsele, adică în loc să dea cu împrumut țăranilor ca avans o parte din suma totală și să lase prețul nefixat pînă la formarea lui după recoltă, ei treceau dimpotrivă, ulterior, în dreptul banilor dați de cu iarnă producătorilor țărani și cantitatea de produse tocmit, profitînd în modul cel mai sălbatic de lipsa lor de numerar și deci de nevoia de a lua bani cu împrumut.

Considerînd acest procedeu drept o piedică serioasă în calea dezvoltării comerțului, Al. Ghica a ordonat la 1 noiembrie 1841 o anchetă în toate județele țării, în care se practica negoțul cu produse agricole țărănești pentru export. Comisarii însărcinați cu această anchetă urmau să îndatoreze pe clăcași, oriunde aveau să constate o asemenea tîrguire de produse țărănești, să livreze produsul tocmit, iar pe cumpărători să-l primească, nu însă la prețul derizoriu, impus anticipat de aceștia din urmă, ci la prețul cel mai ridicat ce se va forma în punctul de încărcare pe Dunăre sau în tîrgul din județul respectiv. În cazul însă că țărani n-ar fi avut disponibil acel produs, atunci ei urmau să restituie negusto-

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 143—144.

² *Ibidem*, f. 5—6.

³ *Ibidem*, f. 163—164.

rilor banii primiți de la ei, fără nici o dobândă și la termene convenabile, și aceasta ca o pedeapsă pentru lăcomia condamabilă a negustorilor ¹.

La 12 noiembrie 1841 au fost trimiși 8 comisari în următoarele 12 județe: Ilfov, Vlașca, Teleorman și Olt. Dolj și Romanați, Mehedinți, Ialomița, Buzău și Saac. Slam-Rîmnic și Brăila. Ei urmau să cerceteze toate satele în care se făcea astfel de comerț cu produse țărănești, să aducă la cunoștința clăcașilor măsurile luate de stăpînire și să raporteze Ministerului de Interne rezultatul obținut din fiecare plasă ². Ancheta se referă la situația comerțului țărănesc din anul 1841 și surprinde toate formele jefuirii clăcășimii de bunurile ei.

Astfel, în județul Ilfov și anume în plasa Ciocănești s-a descoperit o serie întregă de cazuri, în care țărani au fost siliți de arendași și de negustori, cu ajutorul dorobanților, să facă pentru rămășițe noi contracte, cu dobinzi cămătărești, dîndu-le în plus — ca în cazul clăcașilor de pe moșia Buciumeni — cite o găină sau un curcan de fiecare datornic și făcîndu-le cite un transport gratuit cu carele la Oltenița sau la București. Cu asemenea viclenii, comisarul era convins că țărani nu vor scăpa niciodată de datoria lor ³. Într-un mare număr de cazuri, negustorii au impus sătenilor, drept dobîndă pentru banii împărțiți anticipat, o reducere substanțială de la prețul pieței ⁴.

Comisarul a făcut cunoscut în această plasă că țărani, care s-au tocmît cu negustorii să le livreze grîu din recolta anului 1842 pentru banii primiți de la aceștia anticipat, sînt datori să predea la termen cantitățile contractate, dar la prețul cel mai bun ce se va forma la Oltenița sau la București și fără nici o dobîndă. Totodată, el a somat pe arendașii, negustorii și scăunașii de grîu și lînă din plasă ca pe viitor să se lase de acest fel de „negoturi viclene și înșelătoare” și să contracteze grîul, fără a-i fixa prețul pînă după seceriș, cînd marfa o vor plăti-o la prețul curent, fără dobîndă ⁵. Ministerul i-a dat apoi instrucțiuni ca să convingă pe țărani, care pînă la sfîrșitul anului 1841 nu livraseră încă produsele contractate și care dispuneau de aceste produse, să le predea imediat la prețul curent din schelele sau orașele învecinate. Cei ce n-aveau de unde să predea produsele în natură urmau să restituie negustorilor banii, fără dobîndă, iar cei ce n-aveau bani pentru aceasta, beneficiau de termene potrivite, după posibilitățile fiecăruia. În caz de refuz din partea negustorilor, comisarul urma să întocmească o listă de banii primiți de fiecare țăran și de cantitatea de produse contractată, precum și o listă de cantitatea de produse pe care țărani aveau posibilitatea s-o livreze, cu specificarea sumelor de bani primite anticipat, liste pe care trebuia să le înainteze Ministerului, pentru a dispune în ultimă instanță ⁶.

¹ Ofisul nr. 1240 al lui Al. Ghica „pentru producturile luate de la lăcuiitori de necuțători cu chipuri nepravilnice” din 1.XI.1841 (Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610 1840, f. 187).

² *Ibidem*, f. 188, 190, 209.

³ *Ibidem*, f. 267.

⁴ *Ibidem*, f. 267—268.

⁵ *Ibidem*, f. 268.

⁶ *Ibidem*, f. 270.

Din șirul nesfârșit de cazuri de jefuire a țăranilor, constatate de comisar în această plasă, semnalăm pe cel prilejuit de doi negustori, supuși greci, care au împărțit bani în primăvara anului 1841 la țărani pentru grâu și orz, la preț de nimic. Nerodindu-le ogoarele din cauza secetei, țăranii au fost siliți cu dorobanți să predea negustorilor și puținul grâu și orz ce-l țineau pentru hrană și sămânță, la prețul impus. Cei ce n-au avut de unde să dea produsele, au fost forțați să-și vândă grabnic vitele, fără preț, și să le restituie banii cu dobânzi de 100%. Țăranii care n-au avut bani, fiind săraci cu totul, au fost forțați să le dea zapise, cu obligația de a se achita de datorii, nu importă cum, în timpul scurt de 2—3 luni; alții s-au îndatorat să predea produsele în toamna următoare (1842) la preț derizoriu, iar în caz când nu se vor face nici atunci, să le plătească în numerar la prețul pieței¹. În urma dispoziției domnului, Ministerul de Interne, pe de o parte, a anulat zapisele împovăraătoare date de țărani și le-a adus la cunoștință că nu trebuie să le execute, îndemnându-i să restituie, fără nici o dobândă, negustorilor sumele primite anticipat, iar pe de alta, a pus în vedere negustorilor să plătească produsele, luate de la țărani cu forța, la prețul pieței și să restituie țăranilor banii luați de la ei peste sumele împărțite acestora. În caz de refuz, comisarul urma să întocmească și aici un catastih de toate luările ilegale de la țărani și să-l trimită Ministerului². Comisarul a constrâns pe unul din cei doi negustori să primească înapoi sumele de bani de la țăranii care n-aveau de unde să dea produse și să restituie sumele stoarse de la ei cu titlul de dobândă. Celălalt negustor însă a reușit să fugă; comisarul a trimis în goană după el 4 dorobanți, care au dat de el în satul Cunești (Ialomîța), ascuns în curtea arendașului. Adus la Ciocănești, el a fost pus sub pază de santinelă și silit să se „desfacă” cu țăranii la fel ca și asociatul său. Ambii „vrășmași” ai țăranilor, după cum îi înfiera, pe bună dreptate, comisarul, au refuzat să-i prezinte contractele lor ilegale, smulse de la țărani; comisarul i-a constrâns însă să elibereze țăranilor adeverințe că nu mai au nici o pretenție asupra lor³.

Comisarul însărcinat cu ancheta în județul Vlașca a adus la cunoștință țăranilor de acolo dispozițiile Ministerului în legătură cu desfacerea produselor lor⁴. Dat fiind că majoritatea negustorilor de grîne și lînă locuiau în Giurgiu, capitala județului, ei au fost convocați de comisar în cancelaria cîrmuirii, în prezența cîrmuitorului, și obligați să prezinte liste de sumele de bani împărțite țăranilor. Au fost înfățișați apoi și țăranii datornici din satele apropiate. S-a constatat că unii negustori de grâu aveau rămășițe pe la țărani încă din anii

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 311.

² *Ibidem*, f. 313.

³ *Ibidem*, f. 424. Pentru alte cazuri, f. 445—447. Au rămas necercetate plășile Gherghița, Znagov și Dimbovița, deoarece misiunea comisarilor a încetat în cursul lunii februarie 1842, cînd sarcina de a „desface” pe țăranii de negustori pentru banii primiți de la ei pentru grîne și lînă a fost trecută asupra cîrmuitorilor de județe (*Ibidem*, f. 419, 482).

⁴ Județul avea 4 plăși: Balta, Ogrăzenii, Izvorul și Marginea.

1839 și 1840. Unii dintre ei aveau smulse de la datornici zapise, adeverite de poliția orașului sau „mărturisite“ de aleșii satelor, acumulând anual cantități însemnate de grâu, drept dobândă. Cu aceste zapise, neonorate la termen, negustorii trăgeau la judecata tribunalului pe țărani, care erau condamnați să plătească grâul datorat la prețul pieței din Giurgiu, iar nu la cel stabilit în contract. Pentru a se plăti, avutul țăranilor era vîndut la mezat. Cercetînd satele care au primit bani, după cele arătate de negustori, precum și celelalte, unde a găsit bani împărțiți de scăunași sau de arendași, comisarul a constatat că clăcașii nu dispuneau nici de grâu, nici de bani. Ei s-au angajat totuși să restituie sumele primite anticipat, fără dobîndă și la termene convenabile pînă la secerișul grîului din recolta anului 1842¹.

Cele constatate în județul Teleorman reflectă criza acută în care ajunsese atunci comerțul de achiziționare a cerealelor țărănești contractate anterior recoltării lor. Cercetînd plasa Călmățui, comisarul raporta la 26 noiembrie 1841 Ministerului, cu tot realismul, următoarea situație gravă: „Am aflat și am văzut geamătul și țipetele lăcuitoilor, ca cînd s-ar asemena a fi valea plîngerii“. A găsit pe cîrmuitorul de județ și pe șeful de plasă „în nebăgare de seamă a nu auzi și a nu vedea nimic [deci complicită], neguțătorii speculanți dă feluri dă produse porniți pã o nespusă lăcomie, și mai cu seamă văzîndu-să a nu fi împieptiți dă loc, fără sfială au pășit și halea [acum] pășesc cu niște păsurî lărgite, ca cînd s-ar socoti a fi ei într-un cîmp pustiu, au adus lucru în cea mai jalnică stare, căci suși-zișii neguțătorî, văzînd pã țărani apăsăți sub biciul usturător al dorobanților în împliniri de clăci și alte, le-au dat bani pã grîu verde încă pînă a nu fi nici răsărit din pămînt și cu un preț foarte scăzut, făcînd ei ruptori în placu-le, începînd de la lei 10 pã chilă și pînă la lei 30, după cum am putut fieșcare surpa mai jos, sfetînd [arătînd] totodată și citățimea chiilor pã fireștecare nume de om“. Recolta rea a împiedicat pe țărani de a livra grîul contractat. Negustorii, obținînd dorobanți de la autoritățile locale, au ridicat cu forța grîul chiar de pe ariile țăranilor, în timpul treierîșului. Cei ce n-au avut grîu au fost siliți să se achite în numerar, plătînd chila la prețul pieței. Pentru aceasta, ei și-au vîndut totul ca să poată scăpa. Iar cei ce n-au putut găsi bani, au fost constrînși să dea zapise, luîndu-li-se drept dobîndă, în natură, la fiecare chilă de grîu, cantități remarcabile de acest produs.

La agravarea situației au contribuit în primul rînd arendașii negustori. Iată procedeul lor, după cele constatate, textual, de comisar: „Și arendașii, rîmnînd [rîvnînd] folosul celor pã din afară [de veniturile moșiei arendate], au plăzmuit și ei plan și scoțînd bani, dau în mîinile scăunașilor, puindu-i din afară la ușile lor, pã de o parte cu dorobanți îi zorește pã lăcuitoiri, îndemnîndu-i ca să ia bani pã bucate [grîne], răfuîndu-să cu acest chip dă datoriiile proprietăricești, și în urmă, apucîndu-i, asemenea pradă ca și ceilalți negustori particulari, și cu aceste

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 392.

ale lor împleticiri, nici într-o vreme lăcuiitorul nu să poate scăpa dă datoric”.

Comisarul n-a putut face nimic în această „jalnică stare“, deoarece negustorii, care erau și arendași, n-au dat ascultare somației sale de a se răfui cu țărani, adică de a le plăti produsele după prețul curent sau de a primi înapoi, fără dobândă, sumele împărțite lor, ci s-au ascuns¹.

Încetul cu încetul însă, ei au început să iasă la lumină. Unii aveau zapise luate de la țărani, dar refuzau să se răfuiască cu ei, potrivit dispozițiilor stăpînirii. În același timp, cîrmuirea județului continua să îplinească prin dorobanți și prin slujbașii ei produsele de la țărani, fără a obliga însă pe negustori să le plătească la prețul ce se forma atunci la Giurgiu. Negustorii de grîu și lînă, auzind de sosirea comisarului cu ancheta, alergau înaintea lui prin sate și pe de o parte smulgeau de la țărani zapise pentru grîul datorat, cu dobînzii între 50% și 100%, cu termenul de predare la recolta anului următor, iar pe de alta, înțelesi cu judecătoria locală, trăgeau pe datornici la judecată, le trimiteau citațiile prin aleșii satelor, care, într-o deplină complicitate cu negustorii, iscăleau de primire, fără a le înmîna consătenilor lor acuzați. astfel că, fiind lipsă la proces, tribunalul îi condamnă să plătească produsele după zăpisul încărcat, precum și cheltuielile de judecată, ca și cele pentru avocat. Toate acestea nu puteau duce, după cum recunoștea pe bună dreptate comisarul, decît la o grabnică și „cea mai după urmă desăvirșită stingere“ a clăcașilor producători de mărfuri².

Pentru a înlătura această dezastruoasă situație, care putea duce la răscoala țărănilor, și pentru a stîrpi comerțul spoliator, care nimicea însăși substanța gospodăriei țărănești, Ministerul de Interne a ordonat cîrmuirii județului să înceteze orice acțiune pentru împlinirea produselor de la țărani sau pentru smulgerea de zapise de la ei și a cerut Ministerului Justiției să interzică tribunalului local să judece procesele intentate de negustori împotriva țărănilor în asemenea afaceri comerciale³. La 22 decembrie 1841, ministrul Justiției a interzis tuturor tribunalelor județene să considere legale zapisele pe baza cărora țărani erau dați în judecată de negustorii de grîu verde⁴.

Negustorii care aveau zapise de la țărani datornici, încărcate cu dobînzii de amploarea celor amintite mai sus, au continuat însă să refuze să se conformeze dispozițiilor stăpînirii, iar cei ce n-aveau nici un fel de învoială scrisă au continuat să se ascundă, chiar și după o lună de la începerea anchetei în județ⁵.

Continuîndu-și ancheta în acest județ și în cursul lunii ianuarie 1842, comisarul a întîmpinat dificultăți mereu sporite la întocmirea catastifelor de produse contractate de clăcași (cite 3 de fiecare plasă), din cauză că negustorii refuzau mereu să prezinte zapisele smulse de la ei. O serie

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 234.

² *Ibidem*, f. 242.

³ *Ibidem*, f. 245—246.

⁴ *Ibidem*, f. 747.

⁵ *Ibidem*, f. 284.

de negustori, între care și doi boieri pitari, erau întovărășiți cu slujbașii din administrația județului, sub a căror influență au comis cele mai mari jafuri în dauna țăranilor. Dar nici din partea clăcașilor ca atare, comisarul n-a putut primi datele necesare. din cauză că, pe de o parte, ei se temeau de dregătorii lor, în special de organele plășilor, iar pe de alta, erau în acel timp constrinși cu dorobanți la împliniri de clăci, la pregătirea militarilor și la alte corvezi. Cum nu dispuneau de mijloace de plată, unii țărani, în loc să se plîngă comisarului împotriva arendașilor, negustorilor particulari și agenților lor, mergeau la ei, uitînd de cele trecute, și cereau să le dea pe ascuns bani pe produse ca să poată scăpa din ghearele dorobanților. Pe de altă parte, arendașii și negustorii de grîne, uniți între ei, continuau să meargă înaintea comisarului prin sate și să se înțeleagă cu agenții lor și cu aleșii satelor ca la sosirea acestuia să nu declare rezervele de produse ce le aveau în sate și nici cantitățile predate negustorilor, iar pe țărani să nu-i lase să se prezinte la anchetă. De aceea, comisarul reușea să-i aducă la cercetare numai cu mare greu, zăbovind în fiecare sat cite două trei zile și iscodind mereu pînă să poată afla ceva din adevăr. El era convins că în aceste condiții ancheta nu se va putea termina nici peste un an de zile și nici adevărul nu se va putea cunoaște pînă nu se vor destitui toți șefii de plasă și nu se vor înlocui cu alții, care să nu mai îngăduie asemenea jafuri¹.

În județul Dolj² situația era similară. Cercetînd mai întii plasa Cîmpului, comisarul a constatat, la 7 decembrie 1841, că și aici negustorii de grîne, aflînd de anchetă cu o lună mai înainte, au năvălit încă de atunci prin sate, unde cu ajutorul dorobanților s-au asigurat, luînd de la săteni datoria pe banii primiți de ei anticipat, iar pentru rămășiță, prețul îndoit, smulgîndu-le zapise, cu termene fixe (intenția lor fiind să acționeze pe țărani în instanța locală cu ajutorul unor asemenea învoieli scrise pentru a fi achitați fie în natură, fie în numerar).

S-a constatat apoi că un mare număr de clăcași din această plasă erau dați de negustori în judecata tribunalului de comerț din Craiova. Comisarul a fost nevoit să zăbovească în fiecare sat cite o zi, două, deoarece mulți dintre țăranii, care vinduseră grîu anticipat, erau duși la lemne în păduri îndepărtate, apoi la schelele Dunării, la tîrguri și în alte părți după trebuințele lor. Din cauza aceasta, un mare număr dintre ei au rămas necercetați. Pe de altă parte, și negustorii de grîne erau răspîndiți, unii prin alte județe; pînă la 7 decembrie 1841, nici un negustor nu se prezentase comisarului, cu toată somația făcută de acesta. Și aici un mare număr de țărani au declarat că nu ridică nici o pretenție împotriva negustorilor, „temîndu-să — raporta comisarul — că dacă acum vor face acest pas, apoi la păsul ce vor avea pe viitorime spre răspunderea drepturilor proprietaricești, bir, recrutații ș.c.l., unde atunci vor alerga? și că să-i las în pace!“³

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 389.

² Județul avea 6 plăși: Balta, Cîmpul, Dumbrava, Jiul, Amaradia și Gilortul.

³ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 263.

În urma anchetei efectuate în această plasă, comisarul a constatat că acest fel de comerț cu grâu țărănesc s-a practicat totdeauna, dar mai ales de la începutul perioadei regulamentare. A mai constatat apoi că acest negoț se făcea nu numai între clăcași și negustori, ci chiar între clăcașii înșiși. Unii dintre ei, făcând parte din pătura clăcășimii înstărite, luau cu împrumut bani cu dobândă și îi împărțeau la cei lipsiți de mijloace, iar la vremea ariei luau de la datornici grâul, în cantitatea pe care o găseau, și-l vindeau și ei la alții cu câștig. Este vorba, prin urmare, de un nou aspect al pătrunderii exploatării capitaliste în sectorul rural și al adâncirii diferențierii în rîndurile țărănimii.

Comisarul a aflat apoi că, în ceea ce privește tranzacțiile dintre țărani și negustori, în toate cazurile cercetate clăcașii n-au luat anticipat bani numai de la un singur negustor, ci de la 5 și 10 inși deodată, la prețuri diferite și cu diferite condiții. El a căutat să afle cu ce cantități de grâu au rămas datori țărani. În acest scop a luat liste de la agenții negustorilor, dar nici cu acestea n-a putut face nimic, deoarece multe cantități erau contestate de țărani. În sfârșit, comisarul a îndemnat pe țărani să se achite în primăvara anului 1842 în bani de rămășițele datorate, fără dobândă. Pe de altă parte, a recomandat Ministerului să ia măsuri ca autoritățile locale să interzică negustorilor, după plecarea lui, de a mai da anticipat bani țăranilor sau de a le face cea mai mică supărare pînă la sorocul fixat, „spre a se putea îndrepta sărmanii săteni“¹. Cu alte cuvinte, libertatea comerțului în condițiile economico-sociale de atunci, cînd achiziția produselor țărănești se transformase într-o aprigă cămătărie, ducea la o pauperizare generală a clăcășimii, deși se creau condițiile unui avînt sporit al producției de cereale.

Ministerul de Interne i-a dat, la 15 decembrie 1841, instrucțiuni — expediate în aceeași zi și comisarului însărcinat cu ancheta în jud. Teleorman² — ca în caz că negustorii refuză să primească înapoi de la țărani banii, fără dobândă, sau să le plătească produsele la prețul curent, să întocmească catastifele de care a fost vorba mai sus și să le trimită la București. În același timp, s-a intervenit pe lângă ministerul Justiției să interzică tribunalului local de a primi și judeca reclamațiile negustorilor de produse țărănești³.

Ancheta și măsurile luate în acest județ, prin care țărani erau autorizați să restituie negustorilor banii luați anticipat pe grâu și lînă, fără nici o dobândă și la termene favorabile, au stîrnit indignarea negustorilor din Craiova, care achiziționau în mod fraudulos grâul și lînă clăcașilor din județele Dolj și Romanați. La 22 ianuarie 1842, aceștia au cerut pur și simplu lui Al. Ghica să nu li se aplice de astă dată decretul din 1 noiembrie 1841 și să ordone comisarului cu ancheta să-i „desfacă“ potrivit învoielilor încheiate cu țărani cînd le-au dat anticipat banii, obligîndu-se ca pe viitor să se conformeze acestui decret. Din încercările de a-și justifica cererea lor reiese din nou și cît se

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 279.

² *Ibidem*, f. 246.

³ *Ibidem*, f. 265.

poate de clar cauza ce-i făcea pe clăcași să-și vîndă înainte de vreme și la preț de nimic produsele : „Căci noi — declarau negustorii — niciodată nu am mers la lăcuiitorii țărani, ca să-i îmbiem cu bani pã produsele lor, ci ei, ca niște întrebuițați [lipsiți, săraci], vin la noi după iarnă, rugîndu-ne a le înlesni trebuințele ce au, unii pã grîu, alții pã lînă, alții pã oi sau capre i [și] pã alte producturi și pã lucru“ — adică amanetîndu-și chiar forța de muncă — „dintre care, unii se desfac la vreme și la soroace, iar alții, ori din neîndemîneală, sau din rea voință a lor, căci găsesc iarăși la alții [un preț] mai mare, nu se desfac, și rămînem creditori ai lor, pînă cînd găsim mijloace de ne despăgubim, iar de la mulți îi si pierdem [banii], și cu această urmare, creditu lăcuiitorilor țărani fiind deschis și socotindu-să și ei ca fieștecare spiculant [negustor] și stăpîni pã ale lor, își înlesnesc și ei neapãratele trebuințe la cele mai delicate trebi“. Cu emiterea și aplicarea decretului domnesc, negustorii erau convinși că vor pierde dobînda banilor dați țărănilor în 1841, dar ei căutau să convingă pe șeful statului că și țărăniile își vor pierde cu totul creditul, „căci — insinuau ei — cine va fi acela, care va cuteza a mai face alișveris [negoț] cu dînșii, dacã legăturile urmate [încheiate] sînt desputernicite“ ?¹ Cu alte cuvinte, negustorii invocau principiul libertății comerțului pentru țărani ca un argument esențial. tocmai cînd vedeau că puterea centrală a inițiat, din motivele expuse anterior, măsuri pentru limitarea abuzurilor săvîrșite de ei pe linia achiziției frauduloase a produselor clăcașilor și a înrobirii lor cãmătărești.

În județul Romanați² situația a continuat să rămînă în iarna 1841/1842 tot gravă. După raportul cîrmuitorului, țărăniile au luat mai departe bani de cu iarnă pe grîu verde, nu ca acout, ci ca împrumut în toată legea, perfectat prin zapise, sperînd ca la noua recoltă (1842) să-și ascundă produsele de creditori pentru a le vinde la alții, la prețul pieței, iar creditorilor să le restituie sumele împrumutate. Căutînd să se justifice față de Minister că în județul său n-a îngăduit lăcomia negustorilor și că n-a acceptat nici o pretenție din partea lor „decît după ce s-au încuviințat de canalu judecătii“, deci că, în realitate, a executat orice sentință judecătorească de condamnare a clăcașilor, cîrmuitorul a încercat să se debaraseze de prezența comisarului, sub pretextul că, așa cum a aranjat el lucrurile, ancheta n-ar mai fi utilă ; ea n-ar aduce țărănilor decît „zmăcinări zădarnice, umblînd după niște ideale nădejdi că să vor folosi, fără să aibă cuvînd [dreptate], pierzîndu-și vremea în zădar, în loc de a se pregăti de munca pămîntului pentru primăvară“. În sfîrșit, el a propus ca pricinile dintre țărani și negustori să fie trecute pe seama judecătoriei comerciale din Craiova, cu alte cuvinte, în gura lupului. Ministerul i-a dat ordin să se conformeze dispozițiilor, pe care tocmai le trimitea atunci în județele anchetate, prin care se

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 396.

² Județul avea 5 plăși : Balta, Mijlocul, Oltul, Oltețul și Cîmpul.

anulau tocmelile ilegale, impuse de negustori clăcașilor, și să ajute pe comisar în misiunea sa¹.

Rezultatul anchetei efectuate în județul Ialomița se cunoaște numai dintr-o singură plasă (Borcea), și anume numai din trei sate (Cunești, Manuc și Vaidomiru), care au întâmpinat pe comisar cu reclamații. Comisarul a lăsat ordin autorității locale să oblige pe negustori să se conformeze decretului domnesc. După cele constatate de el, recolta anului 1841 nu putea satisface nici nevoile de hrană ale populației țărănești din județ².

Ancheta în județul Buzău a început cu plaiul Pîrscov, unde însă comisarul n-a putut dovedi nimic, deoarece țărani se temeau de șeful plășii, care după convingerea anchetatorului, „i-ar fi strășnicit cu totul și nu pot arăta nimic”³. În plasa Sărata, comisarul a constatat două cazuri de împărțire de bani de cu iarnă pe lină și de silire a țăranilor, cu ajutorul șefului de plasă, să predea marfa la un preț mai mic decît cel al pieței⁴. În plasa Cimpului, și anume în satul Moisica, trimisul Ministerului a fost înfruntat de un căprar de dorobanți, trimis de cîrmuirea județului (la cererea marelui logofăt Mihai Filipescu) să execute pe țăranii din acel sat pentru o datorie de meii rămasă neachitată de patru ani și încercată acum cu cîte 80 de lei chila, față de numai 18 lei chila, prețul ce-l primiseră la vremea sa⁵.

În județul Săcueni, comisarul a reușit să cerceteze doar plasa Cimpului, unde a constatat diferite cazuri de jefuire a clăcașilor din partea unor negustori de grîu, orz și lină, precum și din partea agenților lor. Ministerul a ordonat, în toate cazurile, despăgubirea țăranilor⁶.

În județul Slam-Rîmnic, din cauza secetei ce bîntuia de vreo 2—3 ani, producția de grîu și lină n-a ajuns nici pentru hrana și nevoile țăranilor, necum pentru comerț. De aceea comisarul a înregistrat în plășile cercetate foarte puține reclamații, dintre care merită a fi semnalată cea a țăranilor din satul Drogu (plasa Grădiștea) împotriva unui negustor, care le pretindea banii îndoit pentru o sumă dată lor cu împrumut și pentru care urma să primească grîne din recolta anului 1841, cu o reducere simțitoare față de prețul ce aveau să se formeze la Brăila; țăranii n-au reclamat cazul șefului plășii de teamă

¹ Misiunea comisarului care a anchetat numai în jud. Dolj și care în jud. Romanți s-a deplasat numai o singură dată să cerceteze pricinile ivite între negustori și clăcași din satul Ruseaști, a încetat pe data de 9 februarie 1842.

² Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 291. Restul plășilor, și anume Balta, Ialomița și Cimpul, n-au mai apucat să fie cercetate.

³ *Ibidem*, f. 200—201.

⁴ Ministerul a constrîns pe negustor să plătească țăranilor lină la prețul curent (*Ibidem*, f. 324).

⁵ Ministerul a ordonat concedierea căprarului și pedepsirea lui cu bătaia în mijlocul satului, țăranii urmînd să fie lăsați în pace, iar pricina lor îndrumată instanței judecătorești. La intervenția cîrmuitorului județului pe lîngă „verșorul” său, directorul Departamentului din Lăuntru, căprarul a rămas numai cu pedeapsa ce o luase la cîrmuire, dacă va fi primit, într-adevăr, acolo vreo pedeapsă (*Ibidem*, f. 450, 478—480).

⁶ *Ibidem*, f. 483. Au rămas necercetate plășile Tohani și Podgoric, precum și plaiul Teleajen și plaiul Despre Buzău.

ca arendașul să nu le facă un rău mai mare la prestarea clăcii și a corvezilor și la darea dijmei¹.

Din aceleași motive, un număr mic de reclamații s-au semnalat și în județul Brăila împotriva negustorilor care pretindeau dobânzi cămătărești pentru rămășițe de grâu arnăut, orz, mei și lână².

Intervenția puterii centrale în vederea asanării comerțului țărănesc.

Pe baza rapoartelor primite din partea comisarilor însărcinați cu ancheta, Al. Ghica a fost informat la 26 ianuarie 1842 de ministrul de Interne despre situația în care se găseau „viclenele cumpărături de produse de la locuitorii prințipatului de către spiculanți” și despre consecințele lor dezastruoase asupra gospodăriei țărănești³. Domnitorul a decretat în aceeași zi că orice tocmeală ilegală făcută, fie cu fixarea prețului înaintea recoltei, fie cu luarea unei dobânzi peste cea legală, să fie anulată, iar cei ce vor stărui în reclamațiile lor să fie „muștrați”⁴. Tot atunci a interzis tribunalele să judece pricinile dintre negustorii de grâne și lână cu țărani, ele trecînd din acel moment în sarcina cîrmuirilor de județe⁵. La 28 ianuarie, el a cerut apoi Ministerului de Interne să aplice mai departe dispozițiile decretului său din 1 noiembrie 1841, pe baza căruia negustorii care au împărțit țărănilor bani anticipat erau obligați să le plătească produsele la prețul pieței, iar dacă țărani nu vor avea produse, să primească înapoi banii, fără dobîndă⁶. La 9 februarie, Ministerul a pus în vederea cîrmuirilor județelor producătoare de cereale și lână să execute ordinele de mai sus, amenințîndu-i pentru orice abatere cu destituirea și supunerea lor la despăgubirea celor lezați. Au fost considerate legale și admise numai tocmelile, în care prețul urma să fie fixat după recoltă⁷. În același timp, cîrmuirii trebuiau să convoace pe toți negustorii de grâne și lână din județul respectiv la sediul cîrmuirii pentru a le aduce la cunoștință și a se conforma noilor norme⁸.

Aceste măsuri luate, după cum s-a mai spus, de puterea centrală pentru a se evita ruina gospodăriei țărănești și eventualele răscoale, au întîmpinat, după cum era de așteptat, rezistența negustorimii, care a căutat prin toate mijloacele să le eludeze. Cazuri de acest fel sînt numeroase, de pildă, în județul Romanați, unde din cauza lipsei de hrană din anul 1841, țărani au fost siliți să se împrumute cu

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 285, 290, 292, 347, 397. Comisarul a îndatorat pe țărani să restituie banii, fără dobîndă.

² *Ibidem*, f. 420. Comisarul a dat reclamațiilor adeverințe pentru a se „desface” prin judecătorec, conform ordinului Ministerului.

³ *Ibidem*, f. 358—360.

⁴ *Ibidem*, f. 363.

⁵ Ofisul nr. 31 din 26.I.1942 către Ministerul Justiției (*Ibidem*, f. 929).

⁶ Ofisul nr. 38 din 28 ianuarie 1842 către Departamentul din Lăuntru (*Ibidem*, f. 364).

⁷ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 365—368.

⁸ *Ibidem*, f. 422.

porumb și bani de unde au putut găsi, dind zapise încărcate cu dobânzi grele. Deși recolta anului 1842 a fost bună, cei mai mulți țărani dintre cei săraci n-au putut agonisi produse pentru a se achita de datoriile lor, căci au luat produse și bani cu împrumut nu numai de la unul, ci de la mai mulți deodată. Creditorii au năvălit acum (august 1842) la cîrmuire după ajutor pentru constrîngerea datornicilor. Aceasta a obligat însă pe negustori și pe oricine a dat bani cu împrumut pe produse, să le primească în natură sau în bani la prețul curent, iar în cazul că țărani n-au de unde să dea produse, să primească înapoi banii împrumutați, cu dobîndă legală. Au scăpat însă creditorii, care au smuls de la țărani zapise, în care atît capitalul cît și dobînda au fost camuflați într-o singură sumă, împrumutată pe termene scurte de 6 luni și mai puțin. La termenul scadent, țărani, neavînd mijloace să se achite de datorie, ca să nu-și vîndă vitele pe nimic, au înnoit zapisele, adăugînd și dobînda celor 6 luni, iar unii și un plus peste această dobîndă, pentru că nu și-au achitat datoria la termenele prevăzute. În felul acesta, unii țărani s-au trezit că pentru 100 de lei erau datori 300 și 400 de lei, astfel că chiar dacă și-ar fi vîndut toate produsele și vitele tot nu s-ar fi putut plăti de datoria lor. Cîrmuitorul județului vedea însă, ca întotdeauna, fals, în procedeul lor de a lua bani cu împrumut și un „cuget viclean“, sperînd să restituie numai sumele inițial și efectiv împrumutate, potrivit decretului domnesc. El a fost nevoit deocamdată să oprească aceste împliniri și la 24 august 1842 a adus cazul la cunoștința Ministerului, exprimîndu-și teama că creditorii vor da pe datornici în judecată, pe baza zapiselor ce le aveau la mîină, iar după condamnarea lor, vor cere cîrmuirii să execute sentințele judecătorești, fapt care ar putea provoca o nemulțumire generală în rîndul țărănimii. Ministerul i-a ordonat însă să nu execute și să nu permită împlinirea banilor după asemenea acte ilegale, afară numai de cazul cînd cei ce au dat bani cu împrumut s-ar învoi să primească numai suma inițial împrumutată și numai cu dobînda legală, iar pe de altă parte, să pună în vedere tribunalului ca să nu judece reclamațiile bazate pe asemenea zapise, conform decretului domnesc și ordinul Ministerului de Justiție¹.

În județul Dolj, atît contractele încheiate între negustori și țărani pentru grîu și lînă înainte de apariția decretului din 1 noiembrie 1841, împovărate acum (martie 1842) cu dobinzi mari, cît și zapisele date de cei ce au luat bani pe grîu, din care predaseră o parte în natură sau în numerar înainte de apariția instrucțiunilor Ministerului din 9 februarie 1842, dar mai rămăseseră datori cu o mică parte (pentru care au dat însă alte zapise cu prețuri mai mari decît cele tocmită inițial), au fost anulate². Țărănimea din acest județ, în mare parte săracă, suferind mult în primăvara anului 1842 din lipsă de hrană, nu putea restitui creditorilor nici sumele efectiv luate pe produse. Pentru a se preîntîm-

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610 1840, f. 588—589, 603—604, 637.

² *Ibidem*, f. 484—485.

pina orice turburare, Ministerul i-a acordat amînări și termene favorabile ¹.

În felul acesta au fost limitate de Al. Ghica — pentru a se feri regimul de zguduirii — abuzurile, înșelăciunea, jaful și camăta, care au apărut o dată cu intrarea produselor țărănești în circuitul schimbului cu străinătatea ².

Destituirea acestui domnitor și alegerea la cirna statului a lui Gh. Bibescu, care anterior sabotase, împreună cu o parte a mării boierimi toate inițiativele luate de înaintașul său în domeniul economic și social — în scopul de a lovi în boierimea reacționară opoziționistă — au trezit speranțele negustorilor în anularea măsurilor luate de fostul domn în sectorul comerțului țărănesc.

Încercări de reînviere a vechiului procedeu fraudulos de achiziție de produse țărănești se semnalează în anul 1843 în județele Ilfov ³ și Vlașca ⁴. Ele au fost însă stăvilite, aplicîndu-se legiurile din 1841 și 1842.

În jud. Teleorman, judecătoria locală a început să fie asaltată de procese pentru datorii, după zapise adevărate simplu de secretarii șefilor de plasă. Aceste zapise au fost ticluite la vremea lor, după bunul plac al negustorilor, care treceau fără știrea țăranilor cifrele ce le conveneau și așteptau apoi pînă la expirarea termenului de doi ani de la data scadenței, cînd dădeau pe datornici în judecată. Ele n-aveau nici o semnătură de martor, nici chiar semnătura celui ce le-a scris, ci doar adevărarea secretarilor de plasă. La judecată, ele erau contestate de țărani, ca unele ce fuseseră ticluite de negustorii „cei fără muștrare de cuget și impresurați de lăcomie, printr-o înțelegere cu acele ajutoare ale supt-cîrmuitorilor“ — după însăși declarația judecătorilor. De aceea a fost nevoie ca și aceste acte să fie declarate ilegale și să fie anulate ⁵.

În județele Olt și Teleorman un boier negustor, care împărțise bani țăranilor încă din anul 1842, sperînd într-o anulare a măsurilor luate de fostul domn, a cerut abia în februarie 1844 ajutorul Ministerului pentru a constrînge pe țărani să-i achite datoria cu ajutorul organelor administrative locale. Ministerul a dispus însă aplicarea dispozițiilor legale ⁶.

În județele oltene producătoare de grîu (Dolj, Romanăți și Mehedinți), un negustor din București, care a împărțit țăranilor încă din 1838 și 1839 bani pe grîu și nu l-a primit în condițiile impuse de el, a reclamat abia în ianuarie 1845 lui Bibescu că a fost împiedicat de măsurile fostului domn de a-și primi „dreptul“ său. Reclamația însă i-a fost

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 508—509.

² Măsurile luate de el în acest sector au îndemnat fracțiunea boierească ostilă lui și pe reprezentanții ei de pe banca opoziției din Obșteasca Adunare să-l acuze, la 14 februarie 1842, că amină, fără sfîrșit, aplicarea sentințelor judecătorești, lucru ce ar afecta — după ei — defavorabil comerțul cu produse agricole, la care proprietarii începuseră să ia și ei parte („Analele parlamentare”, XI—1, pp. 123—151).

³ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 704.

⁴ *Ibidem*, f. 666, 670.

⁵ *Ibidem*, f. 729—731.

⁶ *Ibidem*, f. 723—724.

rezolvată conform dispozițiilor date de Al. Ghica¹. Dintre aceste județe, cele mai multe reclamații din partea țăranilor au venit din Romanați. Acolo, unii dintre negustori, care s-au asigurat de la țărani cu zapise încărcate cu dobânzi, i-au lăsat în pace pînă în vara anilor 1843 și 1845, cînd au început să-i execute pe baza sentințelor judecătorești, unele rămase definitive, deci executorii, altele ilegale, care au fost anulate de șeful statului².

Bibescu a fost silit de o nouă criză să continue să aplice măsurile luate de înaintașul său, criză care amenința comerțul țăranesc prin reînnoirea vechii stări de lucruri. Căci negustorii de grîne și iînă au început să împartă din nou anticipat bani pentru aceste produse, de astă dată însă clandestin, fapt care a dus din nou la luarea pe nimic a produsului muncii țăranilor, precum și la neîncetate reclamații din partea acestora. De aceea, la 7 august 1845, el a ordonat Ministerului de Interne să dispună pázirea cu „strășnicie“ și pe viitor a dispozițiilor date în acest sector de guvernul lui Al. Ghica în anul 1842, care trebuiau aduse din nou, pe cale oficială, la cunoștința satelor³. Ministerul a interzis în același timp șefilor de plăși și în general tuturor funcționarilor din administrația județelor să ajute pe negustori la jefuirea țăranilor⁴, iar tribunalele județene să judece reclamațiile negustorilor în legătură cu acest procedeu de comerț ilegal⁵.

Dar cu toate măsurile de mai sus, răul nu se putea stîrpi atît de ușor și nici complicitatea dintre arendașii negustori și organele autorității locale. În unele județe, ca de pildă în Teleorman, negustorii, care reușiseră să împartă clandestin bani, au fost, ce-i drept, condamnați conform legii, după cum raporta cîrmuitorul⁶. În altele însă, ca în Romanați, jefuirea țăranilor continua cu sprijinul slujbașilor plășilor⁷.

În județul Ialomița, clăcașii dintr-o serie de sate din plasa Borcea au fost forțați la vremea achitării birului pe trimestrul iulie-septembrie 1845 de însuși cîrmuitorul județului să-i vîndă anticipat orz la un preț scăzut. În urma anchetei făcute de un comisar al ministrului, cîrmuitorul și șeful plășii au fost îndepărtați din slujbă⁸.

În județul Olt, beneficiarul unui asemenea comerț ilegal era de astă dată un judecător; acesta a forțat, în ianuarie 1846, cu ajutorul fratelui său, șef de plasă, și al unui dorobanț, pe țăranii din plasă să-i predea grîul cumpărat anticipat pe preț derizoriu. Ministerul a ordonat

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 885—888.

² *Ibidem*, f. 705—709, 780, 801.

³ *Ibidem*, f. 787.

⁴ *Ibidem*, f. 808.

⁵ *Ibidem*, f. 787.

⁶ *Ibidem*, f. 818.

⁷ *Ibidem*, f. 812—813. De pildă, un arendaș, care a continuat să împartă în iarna anului 1844—1845 bani țăranilor pe grîu verde, la preț derizoriu, a luat de la ei în toamnă cu ajutorul dorobanților, trimiși de șeful plășii, și puținul grîu ce l-au făcut. El a fost însă obligat să despăgubească pe țăranii, iar șeful de plasă a fost „dojenit“, fără să știm însă în ce chip.

⁸ Arh. St. Buc., Ministerul de Interne, Administrative, 128/1845.

aplicarea măsurilor legale, cu pedepsirea, în primul rând, a dorobanțului¹, adică a celui mai puțin vinovat.

În județele Ialomița, Buzău și Brăila, în care achiziția de produse țărănești continuau s-o facă într-o largă măsură negustorii turci, cu sediul stabil sau temporar la Brăila, țărani au fost reclamați, în martie 1846, de aceștia, că refuză să le predea marfa sau să le restituie banii, împărțiți încă de prin anul 1843. Și în acest caz a fost aplicat decretul din 1841².

Celelalte produse țărănești, căutate pe piața străină și care formau, la achiziția lor, obiectul lăcomiei și al goanei negustorilor după câștiguri nemăsurate, erau vinul, prunele, rachiul de prune și cheresteaua.

Țăranii produceau vin în regiunile de podgorie, dar și în județele de câmpie. Desfacerea acestui produs se făcea în același fel dăunător pentru țărani producători ca și cea a articolelor țărănești de primă necesitate, adică grîul și lîna. La 21 septembrie 1845, Ministerul de Interne a anulat contractele de vînzare de vin, în care prețul era fixat înainte de recoltă, cumpărătorul fiind obligat să-și primească înapoi banii, fără dobîndă, sau să plătească produsul la prețul pieței, format la stringerea vinului³.

Prunele se produceau de țărani în județele Slam-Rîmnic, Buzău, Saac, Prahova, Vlașca, Teleorman, Muscel, Argeș, Vilcea, Gorj și Mehedinți⁴. Comerțul de prune produse de clăcași s-a făcut, începînd cu perioada regulamentară (1831), ba poate și mai înainte, și pînă în anul 1846, în același mod ca și comerțul de cereale și lîna, și anume prin împărțire de bani de cu iarnă. Negustorii erau în primul rînd proprietarii și arendașii. Țăranii, avînd nevoie „în tot momentul de bani” — după cum se recunoștea oficial — se obligau, prin contracte, să le dea produsele la prețuri derizorii. În cazul nerodirii pomilor sau viilor, ei se vedeau forțați de negustori să dubleze sau să tripleze sumele primite, înnoind în acest fel contractele și suferind simțitoare daune. Procedeu a fost interzis de guvern la 12 august 1846, urmînd ca reclamațiile negustorilor, care cumpărau de la țărani prune în cantități și la prețuri fixate înainte de recoltă, să nu fie luate în considerare, iar reclamanții să fie constrînși să-și primească banii înapoi, fără dobîndă, țăranul producător rămînînd liber să-și vîndă marfa oricui și oriunde, la prețul pieței⁵.

Felul în care negustorii fabricanți de rachiu achiziționau prunele produse de clăcași și consecințele acestui comerț se pot urmări în unul din județele pomicole, și anume în Muscel. Negustorii fabricanți de aici luau acoturi pe marfă de la diferiți negustori din București, Craiova și alte părți. Țăranii, care în timpul iernii și pînă primăvara erau lipsiți de orice mijloace de a cîștiga bani pentru plata birului și a datoriilor

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 845—848.

² *Ibidem*, f. 853—854.

³ *Ibidem*, f. 803—804.

⁴ *Ibidem*, f. 878—879.

⁵ *Ibidem*, f. 875—879.

față de proprietar, precum și pentru nevoile lor de hrană și îmbrăcăminte, veneau și se rugau de acești negustori să le dea bani pentru prune, pe care se angajau prin contracte să le predea în toamna anului respectiv, la prețul mic, impus de negustori. Măsurile luate în 1846 împotriva acestui mod de jefuire a țărănimii au făcut pe acești negustori să ceară Ministerului de Interne permisia de a lua de la țărani cantitățile de prune cu care le-au rămas datori cu 5 și 6 ani în urmă. Cererea le-a fost respinsă, lăsându-li-se doar posibilitatea de a lua numai prunele contractate în anul 1846, dar la un preț apropiat de cel al pieței din anul 1847¹.

Cu toate acestea, acest comerț dăunător țărănimii a continuat să se practice în toate județele producătoare de prune, mai ales de arendași. La propunerea Ministerului Justiției din 20 septembrie 1847, Bibescu a extins măsurile luate de Al. Ghica în domeniul comerțului țărănesc de grâu și lână și asupra desfacerii prunelor produse de clăcași, interzicând în același timp tribunalelor să judece pricinile pentru acest produs, pricini care au fost trecute pe seama cîrmuirilor de județe. La 3 octombrie (același an) a fost anulat orice contract de vânzare-cumpărare de prune cu prețul fixat înaintea formării prețului după culesul lor, iar cumpărătorii au fost îndatorați să-și primească înapoi banii, fără dobîndă, sau să plătească produsul la prețul curent al pieței².

Cheresteaua și buștenii se produceau în satele din plaiurile județelor de munte de către țărani care-și câștigau existența din munca la ferăstraie. Ei luau cu împrumut iarna bani de la negustorii de cherestea, obligîndu-se să le dea vara scînduri sau bușteni, la un preț mic. Cei ce nu livrau marfa la termen și la prețul impus de negustor erau obligați să înnoiască contractele, în care dobînda li se socotea tot în scînduri. Dacă țărani nu puteau preda marfa nici la al doilea termen, ei erau obligați să înnoiască a doua oară zapisele, încercîndu-se cu alte dobînzii, așa că cei mai mulți dintre ei nu mai puteau scăpa niciodată de datoria scîndurilor.

Un exemplu de această stare de lucruri ni-l oferă, la începutul anului 1848, satele din plaiurile jud. Muscel, în special cele din plaiul Dimboviței, și anume Rucărul, Dragoslavele, Nămăeștii, Valea-Mare, Valea-Foii, Voineștii, Lereștii-de-Sus și Lereștii-de-Jos. Pentru „mîntuirea lăcuitorilor de această năpăstuire“ — după însăși expresia cîrmuitorului județului — Ministerul a dispus la 27 februarie 1848 ca cel ce va cumpăra asemenea material în cantitate și cu preț fixat înainte de fasonarea lui și de formarea prețului să fie obligat să primească înapoi banii, fără dobîndă, sau să plătească marfa la prețul curent al pieței. Măsura n-avea însă efect retroactiv, ci se mărginea numai la vânzările ce aveau să se facă în viitor³.

* * *

¹ Arh. St. Buc., Vornicia din Lăuntru, dos. 2610/1840, f. 922—924.

² *Ibidem*, f. 927—929, 939. Măsurile de mai sus au fost aduse la cunoștința satelor prin cîrmuirile de județe și prin „Învățătorul satului“, nr. 26 din 15.X.1847.

³ *Ibidem*, f. 941—942.

După eliberarea comerțului de sub monopolul turcesc, în condițiile destrămării economiei feudale și ale trecerii **spre capitalism**, la lărgirea pieței interne, precum și la creșterea volumului **schimburilor** cu străinătatea au continuat să contribuie într-o măsură tot mai mare și produsele agricole țărănești. În perioada descompunerii economiei feudale agrare, clăcașii își vindeau însă produsele lor de nevoie, pentru a face bani cu care să îndeplinească sarcinile impuse de fisc și de stăpînii de moșii. Aceasta a fost situația înainte de Regulamentul Organic, aceasta rămîne situația și sub regimul regulamentar. Numai că acum clăcașii, supuși unei exploatare mai aspre din partea proprietății, își vînd produsele, mai ales cei săraci, la un preț inferior pieței, cu mult înainte de a le vedea strînse la casele lor: grîul este vîndut verde încă de cu iarnă, iar lîna de pe oi, înainte de tunsoare. Dar în condițiile economiei bazate pe clacă, în condițiile dependenței personale a clăcașului de proprietar, respectiv de arendaș, precum și în condițiile relațiilor de schimb întemeiate pe exploatare, nu putea fi vorba de o valorificare liberă a produselor agricole țărănești, deci de un comerț liber țărănesc, în accepția capitalistă a cuvîntului.

O dată cu crearea posibilității ca plusprodusul să fie transformat în marfă, a început și goana stăpînitorilor de moșii, a arendașilor și a negustorilor particulari **după cît mai mult plusprodus**, deci după cît mai multe mărfuri produse de clăcași. Achiziția lor a dat naștere la un șir nesfîrșit de abuzuri, înșelăciuni, jafuri și stoarceri cămătărești, efectuate pe seama clăcașilor de către cei ce le acaparau marfa la prețuri de nimic. În felul acesta, exploatarea capitalului comercial și cămătăresc, sprijinită într-o anumită măsură de aparatul administrativ local, a făcut ca desfacerea produselor agricole țărănești, în loc să amelioreze condițiile de viață ale clăcășimii, să se transforme într-o nouă formă de exploatare a ei, iar așa-zisa libertate a comerțului țărănesc să ducă, în condițiile economice-sociale de atunci, la o pauperizare generală a clăcășimii, fapt ce grăbea însă, la rîndul său, destrămarea feudalismului.

De aceea pentru a încetini procesul de pauperizare a țărănimii, puterea centrală a fost nevoită să intervină și să oprească procedeul fraudulos de acaparare a mărfurilor țărănești care ruina gospodăria țărănească și care putea duce la frămîntări și răscoală. Al. Ghica a interzis în 1841 și 1842 acest procedeu, iar Gh. Bibescu s-a văzut silit să aplice și el măsurile luate de predecesorul său.

Negustorii, care invocau principiul libertății comerțului pentru clăcași ca un argument esențial tocmai atunci cînd vedeau că puterea centrală a fost nevoită — pentru a feri regimul de zguduiri — să ia măsuri de limitare a abuzurilor săvîrșite de ei pe linia achiziției hoțeste a produselor țărănilor și a înrobirii lor cămătărești, au fost siliți, cel puțin oficial, să plătească mărfurile la prețul real al pieței.

Achiziționarea recoltelor înainte de seceriș arată creșterea cererii și cantității de cereale pentru export în porturile dunărene românești;

ea arată apoi că forțele de producție se aflau sub nivelul cererii de produse, că țărănimea clăcașă și în special pătura ei săracă era supusă nu numai exploatării feudale, ci și celei a capitalului comercial, și că în dezvoltarea sa comerțul de produse agricole țărănești se combina strâns cu camăta.

Comerțul de produse țărănești pentru export a început să fie practicat în această perioadă și de către unii țărani din pătura înstărită a clăcășimii, care dispuneau de un oarecare capital comercial sau de posibilități de a lua în acest scop bani cu împrumut, fapt ce dezvăluie un nou aspect al pătrunderii relațiilor capitaliste în sectorul rural și al adâncirii diferențierii în rîndurile țărănimii.